

Grundhjulet start

Kapitel 1

Bahar Pars – skådespelare

en skådespelare, -	person som spelar teater och film som yrke
uppmärksammas	som har märkts mycket
en roll, -er	karaktär i teater eller film
(en) skånska	den dialekt som talas i Skåne
en talang, -er	medfödd lätthet att lära sig något
att satsa	använda tid och energi på något
framgångsrik	som uppnått goda resultat
att nomineras	utses som kandidat
ett manus, -	manuskript, text som skrivs till film
att regissera	ge regi, t.ex. leda filminspelning
ett perspektiv, -	hur man ser på något, från vilket håll
en förebild, -er	en sak eller person man vill likna

Jerzy Sarnecki – professor i kriminologi

(en) brottslighet	alla brott som begås under en viss tid eller i ett visst område
att uttala sig	framföra sin åsikt
(en) press	tidningar som kommer ut i landet
(en) kriminologi	vetenskap om brottslighet
att forska	undersöka på ett vetenskapligt sätt
att begå brott	göra sig skyldig till brott
kriminell	som begår brott
ett nätverk, -	system som liknar nät; människor som hjälper varandra i ett system
en doktorsutbildning, -ar	utbildning för att få doktorexamen
parallellt	här: samtidigt
etablerad	som många känner till och tycker är bra
att publicera	ge ut i tryckt form
(en) nazism	nationalism
(en) kommunism	revolutionär politisk ideologi
(en) dyslexi	svårigheter att läsa och skriva bokstäver
ett hjälpmedel, -	något som kan användas som stöd och hjälp
en stavningskontroll, -er	hjälpmedel i datorprogram som används för att kunna stava korrekt
passera	gå förbi

Mouna Esmaeilzadeh – läkare, hjärnforskare

en företagare	person som äger och leder ett företag
att medverka	vara med, delta
nedkyld	som blivit kall
(ett) medvetande	när man är vaken och kan se och höra vad som händer runt omkring
ett mirakel, -	fantastisk händelse; mycket stor tur
en hjärnforskare, -	person som forskar om hjärnan
att ägna sig åt	använda sin tid och sitt intresse åt
att förhindra	stoppa
en passion, -er	stor kärlek och stort intresse
att sprida	här: låta många få kunskap
(en) livslängd	tid som någons liv varar
att förebygga	göra något i förväg för att hindra
att bota	göra någon frisk
att utrota	göra slut på
en teknologi, -er	vetenskap om teknik, kunskap om teknik
(en) etik	läran om god moral
mänsklig	som handlar om människan
en rättighet, -er	förmån, något man kan kräva för att det står i lagen, är rättvist
att ta för givet	tycka är självklart
en optimist, -er	person som tror att det mesta kommer ett bli bra

Tony Irving – dansare och programledare

en landsbygd, -er	områden utanför städerna där inte så många människor bor
(en) homosexualitet	det att vara sexuellt intresserad av person som har samma kön som man själv
ett äktenskap, -	giftermål, samboende mellan två parter som är reglerat i lag
en profil, -er	här: känd och framstående
en domare, -	i sport: en person med uppgift se till att regler följs och avgör resultat
att komma ut	här: öppet berätta om sin (homo)sexuella läggning
en konkurs, -er	när ett företag inte kan betala sina räkningar och de pengar som finns kvar måste betalas ut till dem som företaget är skyldigt pengar
att missbruka	här: använda alkohol på ett skadligt sätt
ett villkor, -	förutsättning, krav
en gemenskap, -er	känsla av samhörighet, sällskap
en hobby, -ier	något man gärna håller på med på fritiden

Mustafa Mohamed – löpare

en löpare, -	idrottare som springer
en elitnivå, -er	nivå som endast de bästa kommer upp till
en landsbygd, -er	område med mycket natur och där det bor lite människor
en släkting, -ar	person som man är släkt med, exempelvis kusin, mormor, barnbarn
att försvinna	inte längre finnas kvar
en period, -er	tid
en huvudstad, -städer	den stad i ett land där regeringen finns
att gifta om sig	gifta sig en gång till
ett inbördeskrig, -	krig mellan olika grupper inom ett och samma land
bryta ut	börja, starta
en styvfar, -fäder	man som inte är pappa till ett barn men gift med barnets mamma
någonsin	någon gång
att föreställa sig	tänka sig hur något är
ett intryck, -	känsla som man får när man ser eller hör något
främmande	som man inte sett tidigare
att göra sig förstådd	göra så att någon förstår vad man menar eller vill
ju ... desto	när något händer så händer också något annat
tvungen	som måste göra något
en idrott, -er	övningar som man gör för att träna kroppen och som man kan tävla i
att visa sig	bli helt klart och tydligt
uthållig	som orkar fortsätta länge och inte bli trött
att satsa	använda energi och tid till
en löpning, -ar	det att träna och tävla i att springa snabbt
att delta i	göra något tillsammans med andra i en grupp
en tävling, -ar	när personer eller ett lag försöker vinna
ett lopp, -	tävling i exempelvis löpning, skidor eller cykel
en heltidssysselsättning, -ar	något man gör under hela dagen
en medeldistans, -er	ganska lång sträcka att springa (800 m - ca 1 500 m)
en långdistans, -er	där man inte kan hålla maximal fart hela tiden
en hinderlöpning, -ar	lång sträcka att springa (mer än 2 km) och som tar mycket kraft
att slå rekord	idrott där man springer och hoppar över hinder
ett hinder, -er	få det allra bästa resultatet någonsin
en belöning, -ar	något som gör det svårt att komma fram
en träning, -ar	pris eller pengar som man ger någon som gjort något bra
att stämma	när man försöker bli bättre genom att öva, t.ex. på en sport
en balans, -er	vara riktig och sann
en vila	när det finns lagom mycket av två delar så att den ena inte blir för stark
en uppväxt, -er	när man tar det lugnt för att orka senare tiden
positiv	tiden när någon växer upp från barn till vuxen som tycker något är bra och svarar ja

tacksam

att ta för givet

negativ

ett utrymme, -n

som känner att hon/han har orsak att tacka och
vara nöjd

tycka att något är självklart, fast det kanske inte är
det

här: dålig

plats

Suad Ali – statsvetare

ett inbördeskrig, - en situation, -er (en) asyl (en) statsvetenskap en representant, -er	krig mellan olika grupper inom ett och samma land läge, tillstånd fristad, tillflykt vetenskap om politiska processer person som har blivit vald av en grupp människor eller ett land för att tala om vad gruppen eller landet tycker, t.ex. på ett möte plats där något diskuteras här: välja här: person som är extra duktig och skicklig på något vara med i flyttning i stor skala som kommer tillbaka personlig text vanligt förekommande i dagstidningar och tidskrifter en person som kan något mycket bra eller vet mycket om något andel flyktingar i proportion till hur många som ett land kan ta emot kraft person som har som yrke att ge råd om framtida studier och val av yrke som kan uppnå resultat det att ha framåtanda och vilja nå ett mål, målmedveten känna mycket starkt för något som handlar om många länder uppskattning, bevis på positiv inställning
ett forum, - att utse en supertalang, -er att medverka en migration, -er återkommande en krönika, -or	
en expert, -er	
en flyktingkvot, -er	
en styrka, -or en studievägledare, -	
driftig en ambition, -er	
att brinna för något internationell (en) uppmuntran	

Kapitel 2

Så frön

en kruka, -or
(en) såjord

ett frö, -n
en vattenkanna, -or
en sprayflaska, -or

ju – desto
färre
att täcka
att spraya
ett drivhus, -

en rumstemperatur, -

att gro
att bilda
(en) kondens
att lufta
ett bladpar, -
att tillsätta
(ett) gödselvatten

att fylla
(en) frost
en rabatt, -er
ett trädgårdsland, -

hög skål av lera eller porslin att ha blommor i
jord att så frön i, jord = löst material som träd och
blommor växer i

litet korn som kan bli en växt, anlag till ny växt
käril att använda för att vattna växter
flaska att använda för att spruta vätska tillsammans med
luft

när något händer så händer också något annat
komparativ av adjektivet *få* = inte många
bre ut över en yta

spruta vätska tillsammans med luft
byggnad eller låda med lock för odling av växter i varmt
och fuktigt klimat

den temperatur man brukar ha inomhus, ofta cirka 20
grader Celsius

börja växa och utvecklas

här: bli

vätska som uppkommer av att värmen stiger
se till att det blir tillkommer luft

två blad som växer på en stjälk mitt emot varandra
lägga till, blanda i

flytande gödsel som ges till jorden för att den ska få
näring

stoppa eller hälla i så mycket som får plats

kyla som gör att det blir is på marken

en bit jord där man har planerat blommor

en bit mark där man har planterat grönsaker och andra
växter

Studera effektivt

att skaffa sig
en studievana, -or
en chans, -er
(en) heltid
en lektion, -er

(en) läxläsning
stressad

tillräcklig
intensivt
att ägna sig åt
en sluttid, -er
effektiv
en notis, -er
att repetera
en orddagbok, -böcker
eventuell
en synonym, -er
självklar
att skumma
en anteckning, -ar
regelbunden

att fastna
att påverka
en förutsättning, -ar

göra så att man får något
rutin för att studera
en möjlighet att något bra händer
full tid, dvs. 40 timmar en normal arbetsvecka
den schemalagda tid man befinner sig i skolan
tillsammans med kamrater och lärare och studerar
ett visst skolämne
det att man läser sina hemläxor
ha en känsla av att det är svårt att hinna med,
tidspressad
som räcker
med mycket kraft och länge
ge tid till, syssla med
en tid då man slutar med något
som hjälper och ger bra resultat
här: påminnelser, kort meddelande
göra något en gång till för att öva och minnas bättre
en bok där man skriver upp ord varje dag
här: som kanske finns
ord som betyder samma sak som ett annat ord
som man väntar sig och genast kan förstå
läsa något snabbt och inte så noga
något man skrivit upp för att inte glömma
som händer flera gånger och på samma sätt varje
gång
få att sitta kvar
få något att bli på ett annat sätt
det som måste finnas för att något ska fungera eller
bli verkligt

Baka matbröd

att variera	göra på olika sätt, till exempel för att få omväxling
nödvändig	som man måste ha eller göra
(en) jäst	ett medel som behövs för att få deg att bli större
en skorpa, -or	här: en hård yta på brödet
att tillsätta	blanda i
(ett) matfett	fett som används i maten
att svalna	bli lite kallare
en bakduk, -ar	en duk att lägga över bröd som jäser
en bunke, -ar	en hög skål att röra ut degen i
(en) baktermometer, -ar	en termometer som används till att mäta hur varm degvätskan är
ljum	bara lite varm
lösa upp sig	låta något smälta i vätska
att smaksätta	sätta smak på något
en deg, -ar	blandning av t.ex. mjöl och vatten som man bakar med
en brödkrydda, -or	krydda som används till brödbak, till exempel kummin, fänkål m.m.
(en) kummin	krydda som ofta används för att smaksätta bröd
(en) anis	krydda som ofta används för att smaksätta bröd
(en) fänkål	krydda som ofta används för att smaksätta bröd
att mäta upp	här: se till att det blir rätt mängd genom att mäta slag
en sort, -er	mjöl av sädeslaget råg som ger ett mörkt bröd
(ett) rågmjöl	den vätska som man ska röra ut mjölet i vid bak
grov, grövre, grövst	svälla och bli större för att man har använt jäst som är täckt med mjöl
en degvätska, -or	det bord som används när man bakar
att jäsa	trycka och krama med händerna
mjölad	göra så att något får en viss form
ett bakbord, -	stor bit, ofta är avlångt bröd
att knåda	långt märke efter en kniv
att forma	spetsig och skarp som går bra att skära med
en limpa, -or	skiva av tunn metall som sätts in i ugnen när man bakar
en skåra -or	speciellt papper som hindrar bröd som gräddas från att fastna på bakplåten
vass	den temperatur man brukar ha inomhus, ofta cirka 20 grader Celsius
en plåt, -ar	som man får när man räknat ihop allt
ett bakplåtspapper, -	det att brödet blir färdigbakat i ugn
en rumstemperatur, -er	baka färdigt bröd i ugn
sammanlagt	pinnar av metall som sitter tillsammans och som brödet kan läggas på efter gräddningen för att luftas
(en) gräddning	
att grädda	
ett galler, -	

Så kan du minska ditt avfall

en sopa, -or	oftast i plural: papper, matrester och annat som kastar för att man inte vill ha det kvar
att hjälpas åt (ett) avfall	ge varandra hjälp med något det som man slänger bort när man använt det och inte vill ha det längre
ett sopberg, -	uttryck som används om en stor mängd sopor som växer okontrollerat
att bidra (ett) matsvinn	här: hjälpa till det att mat slängs och inte används
ett inköp, - att förvara	det man köper ha något på ett ställe för att det inte ska förstöras
en rest, -er en måltid, -er	det som är kvar maten som man äter vid en viss tidpunkt, till exempel vid frukost, lunch och middag
att packa en vara, -or (en) hämtmat att uppmuntra	lägga något i en påse eller en kartong här: något som man kan köpa mat som man kan köpa tillagad och färdig att äta försöka få någon att göra något och säga att han/hon är duktig
second hand	engelskt ord för <i>begagnad</i> , som någon har använt tidigare, inte ny
(en) pappersreklam	reklam som sprids på papper och delas ut till exempel i brevlådan
(en) återvinning	när man gör något nytt av det som man redan har använt, t.ex. tidningspapper eller glas
begagnad en engångsprodukt, -er	som redan har använts, inte ny produkt som bara används en gång och därefter slängs
att vara rädd om en stöt, -ar	vara försiktig och inte skada något här: det att någon stöter till mobilen så att den flyttar på sig och kanske ramlar i golvet

Brygga te i kanna

att brygga	här: hälla varmt vatten på teblad så att vattnet får smak av tebladen
att skölja ur	låta vatten rinna igenom något för att få bort smuts
en vattenkokare, -	en apparat som man kan koka upp vatten i
att svalna	göra så att något blir mindre varmt
en typ, -er	slag, sort
att kräva	här: vara nödvändigt
lämplig	som passar bra
att tåla	inte bli skadad
kokhett	så varmt att det kokar
ett tefilter, -	liten påse som samlar upp tebladen innan man ska dricka teet
inbyggd	här: som redan finns inne i kannan
en insats, -er	lös del som man sätter fast inne i något
att beräkna	räkna ut
(ett) utrymme	plats
därefter	efter det
att dra	här: få smak av något genom att låta tiden gå
beroende på	som beror på
en timer, -s	klocka som kan säga till när en viss tid har gått
ha koll på	ha kontroll över
mild, mildare, mildast	svag och behaglig, inte så stark

Så skyddar du dig mot solen

(en) cancer	farlig sjukdom som gör att cellerna i kroppen växer för mycket
att skydda sig	stoppa något som är farlig för en
att orsaka	vara en orsak till
(en) strålning	det att strålar med energi sprider ett starkt ljus
en skugga, -or	plats som är mörkare för att solen inte når dit
en längd, -er	hur långt något är
att vistas	vara på en plats
inomhus	inne i ett hus och inte på gatan eller i naturen
ett solljus, -	det ljus som kommer från solen
att täcka	bre ut över en yta
långärmad	med långa ärmar som går ända ner till handen
en solhatt, -ar	hatt som skyddar mot solen
en solkräm, -er	hudkräm som skyddar mot solen
en skyddsfaktor, -er	siffersystem som visar hur mycket en solkräm skyddar mot solen
en risk, -er	möjlighet att något är farligt
att skada	ge en skada
vattenfast	som tål vatten

(en) UVA- och UVB-strålning

ett lager, -

att upprepa

ett bad, -

att sola

ett solarium, -er

att släppa

att reflektera

en stråle, -ar

särskild typ av strålning som finns i solljuset

det som ligger ganska tunt ovanpå någonting

göra en gång till

det att man är i vattnet för att till exempel bada eller

tvätta sig

det att vistas i solen för att få mörkare hud

plats där man kan sola inomhus med konstgjort ljus

inte längre hålla kvar

kasta tillbaka ljus

smal linje av ljus

Kapitel 3

Älgen – skogens konung

en älg, -ar	mycket stort vilt djur med stora horn
att fascineras	bli mycket intresserad av
att locka	försöka få någon intresserad
en tittare, -	personer som tittar på tv
att sända	låta program på tv eller radio visas eller höras
att bevaka	här: följa, se vad som händer på en plats
ett dygn, -	24 timmar
ett ljud, -	det som man kan höra
ett hjortdjur, -	här: den grupp djur som har horn och klövar
att förekomma	finnas
att kännas igen	karaktäriseras
en älgdjur, -ar	älg av hankön
ett horn, -	något hårt och spetsigt som till exempel älgar och kor har på huvudet
	här: spets på hornen
en tagg, -ar	här: vara olika
att variera	något är på ett visst sätt, men man vill säga något som ändå är oväntat
visserligen	så bra och fin att man känner respekt
imponerande	älg av hankön
en älgko, -r	höjden upp till ett djurs översta del av ryggen
en mankhöjd, -er	område med skog
en skogsmark, -er	område med fuktig och blöt mark
en våtmark, -er	mest eller framför allt
huvudsakligen	mat
(en) föda	ny del av en växt som växer ut från stammen eller roten
ett skott, -	liten och smal gren på ett träd eller en buske
	tugga maten flera gånger
en kvist, -ar	röra sig, ta sig fram
att idissla	längd, till exempel på en väg
att förflytta sig	rädd
en sträcka- or	göra ungar tillsammans
skrämd	unge till ko, älg, hjort och liknande djur
att para sig	försöka döda vilda djur som man ska t.ex. äta
en kalv, -ar	något som smakar mycket gott men som kan vara svårt och dyrt att få tag på
att jaga	risk att något blir farligt
en delikatess, -er	gå över till andra sidan av något
	hinder av t.ex. metall längs vägar för att hindra vilda djur att springa ut på dem
en fara, -or	göra så att någon inte kan komma fram
att korsa	tavla med text och bild som visar hur man ska köra
ett viltstängsel, -	eller som varnar för faror i trafiken
att hindra	
en vägskylt, -ar	

en älgolycka, -or
en dödsolycka, -or
en skymning, -ar

olycka där en älg krockar med en bil
olycka där någon dör
tid på kvällen när ljuset börjar försvinna och mörkret kommer

Moln

ett oväder, -
hotfull
fridfull
att uppstå
att bestå av
en lära, -or
(en) meteorologi
en meteorolog, -er

väder med mycket regn, snö och blåst
som hotar eller verkar vara farlig
lugn och stilla
plötsligt komma eller börja
ha som sitt innehåll
all kunskap som finns om något
läran om väder
person som har till yrke att ta reda på hur vädret ska bli

att observera
en atmosfär, -er

titta och lyssna och kanske upptäcka något
den luft eller gas som finns kring jorden och andra planeter

att förutse
att bilda
att stiga
att kyla av
en iskristall, -er

räkna ut i förväg vad som kommer att hända
bli till
förflytta sig uppåt
göra något kallare
ett regelbundet mönster hos is, ser ofta ut som stjärnor

en partikel, -ar
ett vulkanutbrott, -

mycket liten del av något
det tillfälle när ett berg som är en vulkan sprutar glödande massa

en form, -er
(en) fuktighet
att befinna sig
ett molntäcke, -n
att släppa igenom
ett klimat, -

hur något ser ut, t.ex. runt, fyrkantigt eller avlångt
det att något är blött eller fullt med fukt
vara någonstans
stora moln som täcker hela himlen
låta något komma igenom
den typ av väder som är vanlig inom ett större område

drygt
att täcka
en öken, -ar

lite mer än
bre ut sig
mycket torrt område med nästan inga växter eller djur

knappast
tropisk

nästan inte alls
som har att göra med tropikerna, det heta området vid ekvatorn

ett stackmoln, -
ett bymoln, -
längs
mulen
ett fjäll, -

vita små moln som uppstår i vackert väder
åskmoln som kan ge mycket regn
här: nära strandkanten
med mycket moln
ganska högt berg utan skog, till exempel i norra Sverige

Tussilago

att lysa upp	ge ljus
en väggkant, -er	sidan av vägen
att dyka upp	plötsligt komma fram
märkvärdig	ovanlig och speciell
kär	som man tycker mycket om eller älskar
ett vårtecken, -	något som visar att våren är här
vild	som lever fritt i naturen
grusig	som är full av grus (små bitar av sten)
fuktig	lite blöt eller full av fukt
lerig	som det är mycket lera på
ett ogräs, -	växter som man inte vill ha i gräsmattan eller rabatten
en åker, -ar	bit mark där det växer till exempel vete eller potatis
drygt	mer än
en stjälk, -ar	stam på t.ex. en blomma där det växer blad
att utvecklas	växa och bli mer mogen
att öppna sig	bli öppen, inte längre vara sluten
att locka till sig	få någon att bli intresserad av att komma
en humla, -or	hårig insekt som samlar nektar och har vingar och kan sticka
en fjäril, -ar	insekt med vingar och vackra färger
ett bi, -n	gul och svart insekt som samlar honung och kan stickas
(en) nektar	söt saft i blommor som t.ex. bin kan göra honung av
att vissna	(om en växt) torka och dö
(ett) latin	språk som användes i romarriket fram till ungefär år 300 e.Kr.
att jaga bort	få någon eller något att försvinna
ett spår, -	märke av t.ex. fötter, tassar eller djur i marken eller snön
en hästhov, -ar	hästens fot; också namn på blomman tussilago
att häva	stoppa något så att det inte gäller längre
giftig	som innehåller något som är farligt att äta eller andas in
ett ämne, -n	det som något är gjort av
att verka	ge ett visst resultat
irriterande	här: som gör så att det kliar eller blir trött
att anse	tycka något
(en) hälsa	det att man mår bra och kroppen fungerar som den ska
förutom	utom
att framställa	göra eller tillverka något
(ett) fnöske	något man använder för att tända eld och som blir mycket torrt och brinner lätt

Bakterier

en bakterie, -r
ett mikroskop, -
i princip
(ett) syre
en hud, -ar
en tarm, -ar

att orsaka
nyttig
att hålla
att förbättra
en konsistens, -er
att försämra
en kvalitet, -er
en diarré, -er
en kräkning, -ar
nödvändig
känslig
att skada
en behandling, -ar
att utveckla
(en) antibiotika
att bita på
ett läkemedel, -
att behandla
en infektion, -er

en motståndskraft, -er
resistent

(en) resistens
att bota
(en) respekt

typ av cell som kan ge sjukdomar
apparat som förstör det man tittar på
nästan
ämne i luften som behövs för att kunna andas
skinet på kroppen
långt rör i magen som maten går igenom på väg ut
ur kroppen
vara en orsak till något
som är bra och gör så att kroppen mår bättre
här: inte förstöras
göra bättre
hur hårt, mjukt eller fast något är
göra sämre
hur bra något är
mycket lös avföring
det att man kräks
som man måste ha
som lätt påverkas och ändras
att ge en skada
vårda av en sjuk person genom t.ex. medicin
arbeta med något så att det blir bättre
läkemedel som dödar bakterier
här: fungera
medicin
vårda sjuk person genom att ge t.ex. medicin
det att bakterier eller virus kommer in i kroppen och
gör att man blir sjuk
styrka att stå emot något så att man inte blir sjuk
här: som inte påverkas av antibiotika och alltså
fortsätter skada
det att vara resistent
göra frisk
rädsla för något/någon som gör att man är försiktig

Östersjön

ett innanhav, -	hav som förbinds med större hav bara genom ett smalt sund
att omges	finnas runt omkring
grund	inte djup, med litet avstånd från ytan till botten
(ett) medeldjup	medelvärde av hur långt det är mellan yta och botten
att förbindas	här: ha kontakt med
ett sund, -	smalt vatten mellan två landområden
isolerad	utan kontakt
bräckt	(om vatten) både sött och salt
vattenlevande	som lever i vatten
en art, -er	grupp av t.ex. växter och djur som ser likadana ut eller har mycket gemensamt
anpassad	här: förändrade så att de passar bättre
en blåmussla, -or	litet djur som lever i vattnet i ett hårt skal
i huvudsak	mest eller framför allt
en sill, -ar	liten fet fisk som går att äta
en strömming, -ar	typ av sill som finns i Östersjön
en torsk, -ar	stor fisk med vitt kött
en lax, -ar	stor fisk med rosa kött
unik	som det bara finns en av och som därför är intressant och värdefull
förorenad	som blivit smutsig
en utmaning, -ar	något som kräver mycket och är viktigt att göra
en miljö, -er	här: naturen
(en) övergödning	här: det att för mycket näring kommer till havet så att en del växter och djur inte överlever
ohållbar	som inte håller och inte kan försvaras
(ett) fiske	det att man fiskar
att förbättra	göra bättre
(en) avloppsrening	det att rena vattnet så att all smuts försvinner
att rädda	här: göra så att något inte förstörs
en satsning, -ar	det att använda mycket tid och pengar på något
(en) forskning	det att undersöka något på ett vetenskapligt sätt för att veta något eller bevisa något
ett stöd, -	hjälp, t.ex. i form av pengar
en miljöorganisation, -er	organisation som arbetar för att förbättra miljön

Granit

ett material, -
en gatsten, -ar
pampig
en stenbyggnad, -er
en titt, -ar
en berggrund, -er

att utgöras
ett urberg, -
blotta ögat
att täcka
att bestå av
(en) granit
(en) gnejs
en bergart, -er
ett rykte, -n
en egenskap, -er
en spricka, -or
att tåla
ett tryck, -
en stöt, -ar
sur
en mur, -ar
ett monument, -

välbevarad
en pyramid, -er
delvis
att variera
en färgskillnad, -er
att bero på
ett mineral, -er
landskap, -
en västkust, -er
en förutsättning, -ar

att bryta granit
en stenart, -er
(en) kalksten
(en) sandsten
ett stenbrott, -
ett bygge, -en
avgörande

ett djurliv, -

ämne som man kan göra något av
den sten som används för gator
som är så stor och fin att man blir imponerad
byggnad som är gjord av sten
det att titta snabbt
det hårda lagret av sten under den lösa jorden och
gruset
vara något
berg som bildades för mycket länge sedan
här: bara genom att se
bre ut sig över något
ha olika delar
vanlig slags sten
vanlig slags sten
stenmaterial på marken
något som många tror men som kanske inte är sant
sätt att vara som är typiskt för något eller någon
lång och smal öppning i något
inte bli skadad
kraft eller tyngd som kan påverka något
här: det att något stöter till stenen
här: regn som innehåller syra och kan skada
tjock vägg av t.ex. sten
t.ex. staty eller byggnad som byggs för att minnas en
person eller händelse
som finns kvar i fint skick och inte blivit förstörd
mycket stor gravbyggnad i Egypten
till viss del
vara olika
skillnad i färg
hänga ihop med, ha sin orsak i
typ av hårt ämne som finns i jorden ett
här: område med en viss typ av natur
Sveriges västra kust
något som måste finnas för att något ska fungera
eller bli verkligt
ta fram granit ur marken
typ av sten
slags stenart
slags stenart
plats där man bryter sten
ställe där något byggs
som påverkar mycket och får stor betydelse för
framtiden
djurvärlden i ett visst område

att påverka
bullrig
skakig
dammig
att reglera
en miljöorganisation, -er
att bevaka
att hindra

få något/någon att ändra sig
med mycket störande höga ljud
som skakar
som dammar
bestämma att man måste följa vissa lagar
organisation som arbetar för att förbättra miljön
kontrollera så att inget dåligt händer
här: stoppa, göra det svårt att göra något

Moln – dikt

mäktig
fjärran
stolt
skimrande

att glida
sakta
att lösa sig
en skur, -ar
sval
majestätisk
strålande
skymmande

här: mycket stor
långt borta
mycket nöjd med sig själv
som lyser svagt och vackert med olika starkt ljus
eller olika färger

(en) eter
storstilad
(ett) förakt
ett öde, -n

röra sig långsamt och vackert
långsamt
här: smälta och bli till vatten
kraftigt regn som snabbt försvinner igen
lite kall på ett skönt sätt
stor och ståtlig
här: som lyser starkt och fint
här: som skymmer, dvs. som hindrar ljuset att
komma fram

vore
förunnad
högtidsstolt
(ett) jäkt
vredgad
(ett) brus
ett solskimmer, -
gyllene
en krans, -ar

en hjässa, -or

här: luft
här: stolt
när man tycker att något inte är värt någonting
händelser i livet som man själv inte kan veta i förväg
eller påverka, t.ex. tur eller otur
här: hoppas
här: som får något
stolt som under en högtid
när man måste skynda sig för att man har för lite tid
mycket arg
ljud som låter som vatten som strömmar snabbt
solljus som lyser svagt och vackert
guldfärgad
en ring av t.ex. växter och blommor som man bundit
ihop
översta delen på huvudet

Kapitel 4

Se till att alla barn lär sig simma!

en skandal, -er	”händelse eller situation som gör att många människor blir upprörda och arga
att drunkna	dö i vattnet för att man inte kan andas längre
en simhall, -ar	byggnad med en simbassäng
tillräcklig	så att det räcker
(en) simundervisning	undervisning för att lära sig simma
(en) skoltid	tiden i skolan
hjälpig	inte bra men så att det räcker
Idrott och hälsa	ämne i skolan som handlar om idrott och hälsa och där man också själv får göra gymnastik, pröva idrotter och simma
regelbunden	som händer flera gånger med nästan lika lång tid mellan varje gång
ett ansvar, -	det att man är tvungen att se till att något funderar och göra något om det blir fel
att räkna med	här: tro, ta för givet
en följd, -er	något som händer eller kommer för att något annat har hänt tidigare
en åsikt, -er	det som man tycker om något, en uppfattning
att räcka	vara tillräckligt
varenda	varje
att falla	ramla
en yta, -or	här: det som är överst på vattnet
att ta sig upp	här: se till att man kommer upp till ytan
djup	som har botten långt från ytan
att räknas som	här: anses vara
simkunnig	som kan simma
motiverad	som har lust och intresse att göra något
att dra sig för	ogärna göra något
ovan	inte van
att ramla	falla
att testa	pröva
(en) simkunnigheten	det att man kan simma
obligatorisk	som man inte får säga nej till, som man måste göra
garanterad	absolut, säkert
färre	
en drunkningsolycka, -or	olycka där någon drunknar
att bero på	orsakas av
bristande	för liten eller för dålig

Gå aldrig ut i mörker utan reflexer!

ett mörker	det att det är mörkt
en reflex, -er	bricka som kastar tillbaka ljuset och som gör att bilister ser fotgängare bättre när det är mörkt
ytterkläder (pl)	kläder som man har på sig endast utomhus
att inbilla sig	tro något som inte är sant
att synas	vara möjlig att se
att upphöra	sluta
förvånas	bli förvånad,
en bilförare, -	person som kör en bil
en gångtrafikanter, -er	person som promenerar
en skillnad, -er	här: <i>gör skillnad</i> = resultera i att det blir på ett annat sätt
ett håll, -	avstånd
att hinna	ha tillräckligt med tid
att bromsa	minska farten på t.ex. en bil eller cykel
i tid	precis vid den tid när något behövs
ett avstånd, -	sträcka mellan två platser eller punkter som man mäter
dessutom	också
våt	blöt
ett vinterväglag, -	den kvalitet som en väg har på vintern, t.ex. att det är is och snö
en bromssträcka, -or	den sträcka som t.ex. en bil hinner köra från det att man har börjat bromsa tills bilen har stannat
en olycka, -or	något tråkigt eller farligt som händer så att t.ex. något går sönder eller någon blir skadad
en gående, -	person som går
att ske	hända
att minska	göra så att något blir mindre
en risk, -er	möjlighet att något farligt eller obehagligt händer
att råka ut för	vara med om något obehagligt
att skaffa	göra så att man får något
konstig	underlig, som man inte kan förstå
att strunta	inte göra något
en strålkastare, -	mycket stark lampa
att reflektera	kasta tillbaka ljus
repig	med märken från något vasst
att förstöras	skada något så att det inte går att använda längre
(en) värme	hög temperatur
att kontrollera	leta efter fel
en landsväg, -ar	väg ute på landet
(en) stadstrafik	den trafik som sker inne i en stad
att inträffa	hända
tättbebyggd	där det är många byggnader samlade på samma ställe

en gatubelysning, -ar
upplyst
ett skyltfönster, -

att se till att
en anledning, -ar
att tänka om
odödlig
behaglig

belysning längs gator
med ljus från lampor
stort fönster i butik där man visar varor som kan
köpas
kontrollera att allt är som det sak med någon/något
orsak
tänka på ett nytt och annat sätt
som inte kan dö
skön

Låt alla få en kolonilott!

en tillgång, -ar
en bit, -ar
(en) mark

att odla
ett bostadsområde, -n
en yta, -or

utmärkt
en odlingslott, -er
i anslutning till
att dröja
en odlingssäsong, -er
att hinna
vore
att sköta
en odling, -ar
(en) trädgårdsodling
att passa
en ålder, -ar
(en) motion
en kolonilott, -er
att öka
en gemenskap, -er
att lära känna
att småprata

att tipsa
lämplig
att hjälpas åt
ens
riklig
en skörd, -ar

en planta, -or

här: möjlighet att använda något
del av något större
här: ett område som man inte har byggt något på
och där man kan odla
låta något växa i jorden
område med många bostäder
här: plats, ett område som har en viss storlek på
längden och bredden
mycket bra
liten bit mark som man kan odla på
i närheten av
här: tar tid
den tid på året som man kan odla
här: komma fram till
skulle vara
ta hand om
mark där man växer, t.ex. grönsaker eller potatis
odling med framför allt grönsaker i en trädgård
vara bra och rätt
uppnådd levnadslängd, hur många år någon har levt
det att röra på kroppen för att må bra
bit mark där man kan odla
göra så att något blir större, mer eller högre
en känsla av att höra ihop med en grupp människor
bli vän eller bekant med någon
prata om saker som inte är så viktiga, t.ex. för att
tiden ska gå
ge någon ett tips
som passar
hjälpa varandra
här: de egna; *ens* = possessivt pronomen till *man*
stor och innehållsrik
det som man samlat in av mogna grönsaker eller säd
som man odlat
liten växt som inte har hunnit bli så stor

att dela med sig
en bärbuske, -ar

en jordgubbsplanta, -or
att gå upp mot
att luckra
att gödsla
att rensa
att skörda
att plocka

ge bort en del av något
låg växt som liknar ett litet träd med grenar som
börjar vid marken och som får bär, till exempel
vinbär, hallon eller krusbär
planta med jordgubbar
vara så bra som
göra så att jorden blir lösare
blanda ner gödsel i jorden för att det ska växa bättre
ta bort ogräs för att det ska växa bättre
samla in t.ex. säd eller grönsaker när de blivit klara
här: ta upp något som växer på marken

Sluta skräpa ner!

att skräpa ner
proppfull
en matrest, -er
en förpackning, -ar
en engångsgrill, -ar

en cigarettfimp, -ar

(ett) skräp

en picknick, -ar
en grillfest, -er
att plocka upp efter sig

att skylla på
en papperskorg, -ar
en kommun, -er

att ställa upp
en mängd, -er
ett utflyktsställe, -n
en ursäkt, -er
att räkna med
att tömmas
att orka
skräpig
kladdig

att locka
en råtta, -or

(en) utveckling, -ar

kasta skräp där det inte ska vara
helt full
det som blir kvar av maten när man har ätit
skydd av papper eller plast runt något
grill som bara används en gång och sedan slängs
bort
den sista biten som blir kvar av en cigarett när man
har rökt färdigt
saker som man har använt och inte vill spara, t.ex.
papper
utflykt i naturen där man äter mat
fest där man grillar
ta upp allt man tagit fram så att det ser ut som när
man kom
ge skulden till
behållare där man kan slänga skräp
område med en egen politiskt vald styrelse med rätt
att kräva skatt av de människor som bor där
här: placera
här: många
plats dit man kan åka på utflykt
det att säga att man har gjort fel och ångrar det
här: tro
ta bort allt som finns i något
ha krafter som gör att man inte blir trött
som har mycket skräp
lite blöt och seg som gör att man fastnar på ett
obehagligt sätt när man tar i det
försöka få någon att bli intresserad
liten gnagare med spetsig nos och lång svans utan
hår
här: förändring

att lämna efter sig
bortskämd
att straffas
att plocka upp
var och en

lämna kvar
som får nästan allt han/hon vill
få ett straff i domstol
ta upp från marken
varje person

Gör skolan mindre teoretisk!

teoretisk
en variation, -er
en teori, -er

här: utan kontakt med verkligheten
det att något förändras eller har skillnader
här: det i skolan som man läser om i böcker och som
inte är praktiskt

en praktik, -er

här: det som finns i verkligheten och hur man gör
saker

teoretisk
få
att gälla
definitivt
att uppskatta
självklart
att fastna
en kunskap, -er
att röra på sig
jämn

som bygger på teorier

här: inte många

här: att handla om

här: absolut, säkert

tycka om, gilla

det är väntat eller lätt att förstå

här: stanna kvar

något man har lärt sig och vet eller kan

flytta på sig eller ändra ställning

som kommer regelbundet

tid mellan två händelser

här: hålla på med händerna, t.ex. konst

skolämne där man lär sig räkna

ta reda på hur stort eller långt något är

ta reda på hur tungt något är

räkna ut något

ämne i skolan där man lär sig att t.ex. sy eller snickra

ämne i skolan där man lär sig att t.ex. laga mat

göra så att något blir på ett annat sätt

här: göra olika saker efter varandra

del av något

här: ha nytta av, få det bättre

säga att man inte är nöjd med något

spela ett musikinstrument som man håller under

hakan med en stråke som man drar över strängarna

musikinstrument som man håller under hakan med

stråke som man drar över strängar

här: bli bättre

litet bord som eleverna sitter vid i skolan

passande tid att göra något

den tid då man är ledig och inte på jobbet eller i
skolan

ett mellanrum, -
att skapa
(en) matematik
att mäta
att väga
att beräkna
(en) slöjd
(en) hemkunskap
att förändra
att varva
ett moment, -
att tjäna på
att klaga på
att spela fiol

en fiol, -er

att utvecklas
en skolbänk, -ar
ett tillfälle, -n
(en) fritid

inte ens	inte, fast det borde vara så eller fast man borde göra det
att märka	se, höra, eller känna något
tvärtom	på ett helt annat sätt
att fundera	tänka
en grund, -er	här: kunskaper som är djupa och inte bara ytliga

Stoppa planerna på stenbrott!

att stoppa	göra så att något inte fortsätter
en plan, -er	det som man har tänkt ut eller bestämt att man ska göra
ett stenbrott, -	plats där man bryter sten
ett landskap, -	område med en viss typ av natur
en skogslänta, -or	öppen plats i skogen
en bäck, -ar	liten ström av vatten som rinner ganska snabbt ute i naturen
en kulle, -ar	ganska liten upphöjning i naturen
att vandra	promenera en längre sträcka, ofta i naturen
att plocka	här: ta upp sådant som växer från marken
en idyll, -er	plats som är enkel och utan problem
ett företag, -	firma
att utvinna	ta fram till exempel sten ur berg
(en) granit	slags stenart
att bryta	här: ta fram ur berget
omedelbart	direkt, på en gång
ett stenbrott, -	plats där man bryter sten
en tomt, -er	bit mark i närheten av ett byggnad
förfärlig	hemsak
en verklighet, -er	här: bli som man har planerat
att borra	göra hål med hjälp av en maskin som kallas borrar
(ett) buller	högt ljud som hörs när man kör med bilar eller maskiner är på
(ett) oväsen	högt och störande ljud
knappt	här: nästan inte alls
utomhus	ute
att damma	ge ifrån sig damm
förorena	smutsa ner
att importera	köpa från andra länder
(ett) utland	land som inte är det man bor i
att ske	hända
hotad	här: i risk för att bli förstörd
en risk, -er	möjlighet att något obehagligt eller farligt händer
förorenad	som blivit smutsig
en kulturmiljö, -er	värdefullt område med byggnader och annat som bär på minnen från äldre tid
oroad	rädd och osäker

ens	här: över huvud taget
att våga	kunna göra något utan att bli rädd, tordas
en tanke, -ar	det som man tänker
att dra igång	börja med
obrukbar	omöjlig att använda
fridfull	lugn och tyst
en oas, -er	här: lugn plats
ett värde, -n	det som säger hur mycket något är värt, t.ex. i pengar
att sjunka	bli mindre och lägre
att fatta beslut	bestämma om något
ett beslut, -	det som man bestämmer
(en) stenbrytning	det att bryta sten ur berg
(en) bebyggelse	de hus som finns på en plats
en länsstyrelse, -r	högsta myndighet i ett län
att neka	säga nej till
ett tillstånd, -	meddelande som visar att man har rätt att göra något
ett underlag, -	fakta som man använder för att t.ex. bestämma något
att kräva	säga att man måste få något
ordentlig	rejäl, ordentlig
en utredning, -ar	noggrann undersökning av något som t.ex. en myndighet gör